

Gotland bij de evenaar, geologie

Gotland lag niet altijd op dezelfde plek als nu. Tijdens het Siluur, 400 miljoen jaar geleden toen de koraalriffen en kalksteen waaruit het eiland is opgebouwd, werden gevormd, lag het eiland bij de evenaar. Dat is nog altijd te zien aan de plaat die zich aan de westkant 50-500 m in zee uitstrekt op een diepte van ca. 1 m en dan steil de zee ingaat. Verder zijn er op vele plaatsen langs de kust kalksteenzuilen, z.g. rauka's, sommigen vele meters hoog, overeind gebleven ondanks uitslijpen door water en wind. De oostelijke kust van Gotland en het noord ervan gelegen Fårö zijn vlakker en met meer grillige insnijdingen.

Gedurende een periode van verscheidene miljoenen jaren verzamelde zich dood plantaardig en dierlijk materiaal op de bodem van de tropische zee rondom Gotland en vormde de rotsbodemp. Die behoort tot de best bewaarde en meest fossielrijke in de wereld. De continentale plaat met daarop Scandinavië en Gotland dreef in 135 miljoen jaar naar de huidige locatie en dat gaat langzaam door met 15 cm per jaar. Gotland nadert de Noordpool!

Gotland heeft meerdere ijstijden gekend met ijs over heel Scandinavië tot aan Duitsland. De ijsslagen waren gigantisch, kilometers dik en bleven elk ca. 100.000 jaar. Tijdens de laatste ijstijd werd de aardkorst 800 m ingedrukt door het gewicht van het ijs. Toen het ijs terugtrok, begon het land weer te rijzen en Gotland kwam boven water ca. 10.000 jaar geleden. Mensen arriveerden 2000 jaar later. Er zijn veel vondsten uit de bronstijd in de vorm van 'stenen schepen' en grafheuvels.

Geschiedenis, economische ontwikkeling

Andere historische resten zijn de forten (o.a. Torsburgen, 300 na Chr.).

In de Vikingtijd zeilden vooral mensen van Gotland en het Zweedse vasteland naar Rusland en verder naar Constantinopel. De schatten die ze verwierven, zilveren munten en juwelen werden deels begraven en zijn inmiddels teruggevonden (nu in museum Visby).

Ook Duitsland kreeg steeds meer interesse in handel met Rusland; Lübeck en Visby werden in 1280 lid van het Hanse verbond, evenals andere steden aan de Oostzee. De Vikingen begroeven hun schatten, maar de middeleeuwse kooplieden investeerden hun winsten in kerken, gebouwen en huizen. Niet minder dan 96 stenen kerken werden gebouwd, in de 12^e en 13^e eeuw, waarvan 15 in Visby zelf.

Lübeck werd steeds machtiger in de Hanse, maar Visby begon te stagneren.

In 1361 veroverde Deense koning Valdemar Atterdag Visby. Daarna was er vaak strijd op en om het eiland, waardoor het verarmde. Bovendien gingen de grote karavaanroutes naar de Oriënt minder via Rusland en werd het eindpunt voor Europa verplaatst naar Venetië en Genua. Daardoor raakte de hele Hanse in verval eind 15^e eeuw en hield op te bestaan in de 17^e eeuw.

Bij de vrede van Brömsebro in 1645 werd Gotland toegewezen aan Zweden.

Er waren in die tijd veel kooplieden die tevens grote boerderijen hadden. Het eiland heeft altijd schapenteelt gekend, vooral in het meer vruchtbare middendeel.

Al in de middeleeuwen werd kalksteen uitgehakt voor bouw van huizen en kerken. Dat werd ook geëxporteerd. Later leerde men kalk te branden in grote ovens en ook 'lime wash' te maken. In de 19^e eeuw ging men de kalk verder verwerken tot cement.

De kalk- en cementindustrie is nog steeds belangrijk, vroeger op veel plaatsen, nu geconcentreerd rond Slite. Dat ligt aan de NO-kant van Gotland, met een soort scherenkust ervoor, waar ook nog oude resten van kalkgroeven en havenpielen te vinden zijn.

Er zijn nu 2 grote cementindustrieën/havens bij Storugns in Kappelshamnsviken en bij Sträse in de Färösund.

De toeristen komen

Een van de eerste toeristen was Carl Linnaeus die het eiland in 1741 bezocht. Zijn enthousiaste reisverslag was een soort eerste advertentie voor Gotland.

In het midden van de 19^e eeuw kwamen de eerste stoomboten. Vooral de rauka's trokken bezoekers aan.

Prinses Eugenie, dochter van koning Oscar I, verzamelde de Zweedse culturele elite in haar huis bij Visby (zoals Strindberg deed bij Stockholm archipelago). Gasten werden geïnspireerd om te schrijven en te schilderen op het eiland.

De eerste auto ferry legde aan in 1955 en daarmee veroverden caravans het eiland.

Vele beroemdheden en politici verblijven ook nu in de zomer veel op Gotland en Fårö. Filmer Ingmar Bergman woonde en stierf in 2010? Op Fårö. Daar worden nog jaarlijks filmweken gehouden, die zijn naam dragen.

Gotland nu

De meeste van de 7.000 jachten die Gotland en Fårö jaarlijks bezoeken vertrekken vanuit Nynäshamn, Oxelösund of Västervik, resp. 80, 70 en 50 mijl van Visby gelegen. Vanaf NO-punt Óland is het 40 mijl.

Gotland is even groot als Stockholms skärgård van Arholma tot Landsort. Van Fårö vuurtoren tot Hoburgen in het zuiden is het ca. 75 mijl, in vogelvlucht.

Gotland heeft 57.500 inwoners, waarvan 22.600 in Visby. Er komen elk jaar 750.000 bezoekers.

Gotland lijdt onder de problemen die spaarzaam bevolkte gebieden kenmerken: het vervoer is beperkt en kostbaar. Door de nieuwe ferry's van Destination Gotland is de reistijd vanuit Oskarshamn en Nynäshamn beperkt tot 3 uur en met de prijsvechter vliegmaatschappijen is het wel beter geworden. Maar het land heeft moeite om te concurreren met het vasteland in landbouw en andere industrie. Het vasteland kent een soort van belasting om de achterstelling te verkleinen, maar dat vinden de Gotlanders niet genoeg.

Houd rekening bij het aanlopen van de kust met de van het land af doorlopende kalkplaat 50-500 m op een diepte van 1 m. Dat geldt speciaal voor de NW-kant, waar het kalkplateau steil afloopt naar de kust.

Die kustvorm is ook oorzaak van het veelvuldig voorkomen van **mist in de zomer**. Dat gebeurt als warm oppervlaktewater weggeduwd wordt van de kust en vervangen door koud water dat opstijgt van de zeebodem. De mist vormt zich als koud water de warme vochtige zomerlucht afkoelt, waarbij de watertemperatuur kan dalen tot 5°C. Dit verschijnsel treedt op als de winden bij westelijk Gotland noordoostelijk zijn, d.w.z. parallel aan de kustlijn. Hetzelfde gebeurt bij Hoburgen in het zuiden en Östergarn in het oosten als zuidwestelijke winden parallel aan de kustlijn waaien.

Gotland havens, door ons bezocht:

Lauterhorn 57° 57'2 N - 19° 05'0 E

Aan de westkust van Fårö, vissers- en jachthaven, 25 gastplaatsen; diepte 2-3 m; aanleggen langs zij of ankeren in de baai; vaste ligplaats reddingboot aan uiteinde zuidpier; beschut voor alle winden; voorzieningen (el., water, toiletten primitief van vereniging).

Voor ons de mooiste haven van Gotland, op 1 km afstand van het grootste rauka reservaat (Digerhuvud) in Zweden. (Dit ook zeer geliefd bij dagjesmensen die op de stenen bivakkeren.) Broedplaats vlakbij de haven van veel vogels (hoed je voor de noordse sterns!). Mooie wandeling langs de baai naar Gamlahamn en Lauter.

Fietstochten naar Helgumannen, oude haringvisserhuisjes, 17^e eeuws landschap (schapenteelt) landinwaarts, kerk van Fårö.

Vanuit Lauterhorn mooie zeiltocht naar Huvudskär, de ZW-punt van Stockholmse scheren, vanuit zee goed aan te lopen (64 mijl).

Lickershamn 57°49'7 N - 18°31'0 E

Vissers- en jachthaven aan NW-kust, 15 mijl noord van Visby; 35 ligplaatsen; diepte 2-3 m; aanleggen aan binnenzijde van golfbrekerpier en andere pieren; beschut voor alle behalve sterke N- en NW-winden. Bij beetje zeegang slaan de golven over de betonpier, dan verder naar binnen gaan liggen, liefst langs zij.

t.W. van haven klein natuurgebied met de hoogste rauk, 27 m, fraai uitzicht over zee.

Valleviken 57°47'0 N - 18°57'0 E

Jachthaventje in NO-Gotland tussen Fårösund en Slite, idyllisch; 20 plaatsen; niet beschut voor sterke ZO-winden; diepte max 2,9 m; aanleggen langs zij of hekboei. Bij O-winden loopt er al gauw deining naar binnen.

Gezien: 2 jachten aan betonkade aan W-zijde van eilandje **Fjaugen**, een tip! (resten van kalkwinning)

Restaurant, strand; per kano langs kleine eilandjes overal voor de kust. Vlakbij is een vogelmeer. Vroeger kalk- en cementindustrie, nu bij Slite.

Herrvik 57°25'4 N - 18°55'1 E

Halverwege de Oostkant, meest oostelijke punt. Grote vissershaven met 15 ligplaatsen voor jachten. Beschut voor alle winden, wat deining bij sterke NO-winden. Plaatsje met gezellig rommelig sfeertje.

Wandeling over Grogarnshuvud; mooie wandeling langs de kust naar **Katthammersvik**, alwaar lekkere visrokerij (5 km) en ICA langs de grote weg.

Gefietst langs stukje van Gotlandleden, niet zo leuk over gewone weg.

Våndburg 56°56'8 N - 18°19'0 E

Nieuwe vissershaven aan ZO-kant, 7 mijl NO van Hoburgen, de zuidpunt van Gotland. De haven werd in 1980 gebouwd door de kalksteenbodem te laten springen, diepte 3-4 m. Er zijn 3 havenbekkens. Ca.10 ligplaatsen voor gasten in N- en ZW-bekken, langs zij. Niet beschermt voor O- en ZO-winden.

Ten zuiden van de haven ligt een magnifiek natuurgebied met rauka's, badstrand, binnenmeertjes, vindplaatsen van fossielen; vuurtoren Hoburgen staat op een hoog kalkplateau. Schitterende uitzichten, mits niet mistig wat hier wel veel voorkomt. In Kattelviken een museum over kalksteenwinning. De weg tussen Hoburgen en Burgsvik wordt de most 'scenic road' van Gotland genoemd. Dit alles is te fietsen met een straal van ca. 15 km.

Burgsvik 57°02'0 N - 18°15'8 E

Vissers- en jachthaven aan de ZW-kant, 9 km ten N van Hoburgen. 20 ligplaatsen, betonpier met hekboeien; diepte 1-3 m. Beschermt voor alle winden behalve sterke N-, NO-wind. Dan zeegang in haven, maar volgens mij is W-wind ook niet zo plezierig.

Burgsvik ligt aan de ingang van een ver landinwaarts reikende baai, die vol staat met windmolens. Het is vanouds een vakantieplaatsje met veel grote houten/stenen villa's. Omdat Gotland gemiddeld zonniger is dan Zweden, hebben veel Zweden een tweede woning op het eiland, o.a. hier. Goed badstrand.

De haven kan in juli ook druk zijn, maar wij waren er alleen eind juni.

Visby 57°38'0 N - 18°16'3 E

Visby, hoofdstad van Gotland, aan de westkust, heeft de meest populaire en grootste jachthaven van het eiland; in de zomer meestal overvol. Ligplaatsen: 1) noordelijke pier met hekboeien, 2) Holmens 'norra kaj' 3) de eigenlijke jachthaven (250 plaatsen?), met vooral 'avonds geluidshinder van toerisme op de wal, 4) Fiskehamnen, goed beschermt bij sterke ZW-wind en 5) Slottshamnen, de verenigingshaven waar vrije plaatsen benut mogen worden. Soms liggen er wel tot 1600 jachten! (volgens SKK gids) Liggeld minstens 200 SKK per dag. Oncomfortabele swell in de haven bij ZW-winden. Diepte 3-6 m. Er zijn verhalen van kustzeilers die schade hebben opgelopen in de haven.

Visby wordt veelvuldig aangedaan door cruiseschepen, die aanleggen of buitengaats voor anker gaan en dan toeristen aanvoeren met tenderboten. Dat geeft veel drukte.

Maar Visby is een prachtige middeleeuwse stad, ommuurd, met vesting, smalle straatjes, leuke doorkijkjes, bijna op elke hoek betonnen schapen als 'amsterdammertjes', heel veel oude kerken en misschien nog meer kerk ruïnes, historisch museum en beroemd scheepvaartmuseum.

Maar Visby is niet Gotland. Als je het eiland beter wil leren kennen moet je per boot er omheen varen of per huurauto er overheen rijden.

Andere veilige havens

In het boek Arholma-Landsort an Gotland (Engelse editie 2007) noemt Lars Granath als aardig en veilig, behalve de havens die wij aandeden (met uitzondering van Valleviken en Herrvik):

Fårösund aan de sund tussen Gotland en Fårö, afvaart veerboot; 50 km van Visby

vroeger belangrijke kalkhaven, voorheen marinebasis, nu meer culturele activiteiten, o.a. film.

Openluchtmuseum Bungenäs op 2,5 km. Goed uitgangspunt voor verkenning van NO-Gotland.

4 aanlegplaatsen: 1) oude marinehaven (basis opgeheven), nu met scheepswerf; beschut

2) Kommunale Fiskehamn bij veerbootsteiger; zeer beschut, 10 gastplaatsen

3) Marinan, ook meestal goed beschut, diepte 2,5 m, 25-30 gastplaatsen

4) Båtklubben, open voor harde zuidelijke winden; 20 gastplaatsen, badstrand diepte 2,5 m

Botvaldevik, 57°35'09 N - 18°48'28 E (in boek SKK 2007)

Moderne (sport)vissershaven (50-iger jaren) aan de vlakke kust tussen Slite en Katthammersvik, beschut voor alle winden ondanks kale omgeving, enkele gastplaatsen, diepte 2,6-1,5 m.

Ljugarn, 57°19'3 N - 18°42'5 E, 11 mijl ZO van Östergarn.

Vissers- en jachthaven, open voor ZW-winden. 25 ligplaatsen, diepte 1,8-3 m. Advies: anker tussen de lage, grassige Laus eilanden bij sterke winden.

Ljugarn is Gotlands oudste 'resort', ontdekt door adel eind 19^e eeuw. Er zijn unieke rauka's en andere natuurreservaten en 3 museums.

Ronehamn, 57°10'2 N - 18°29'5 E, aan de ZO-kust

Handels- en vissershaven, open voor Z- en ZO-winden. 5 ligplaatsen langs de kade met silo, diepte 4 m.

Ronehamn was lang een van de belangrijkste havens, voor vis en graan, druk ten tijde van de spoorwegen. Dichtst bijzijnde dorp is Hemse (10 km), centrum voor het zuiden. (winkels etc.)

Klintehamn, 57°23'3 N - 18°09'3 E

Handels- en jachthaven aan de W-kust, 10 mijl Z van Visby. Goed beschut voor alle winden behalve sterke wind uit W en NW. 8 gastplaatsen met hekboeien aan industriekade. (Houtverwerking)

Klintehamn is 4^e plaats van Gotland, met handelsactiviteit, vlakbij is restaurant en jeugdherberg, levendige plaats. Toerboten naar Stora en Lila Karlsö.

Alternatief voor Visby?

Kleine (meest) mooi weer havens in boek Gotlandskust van SKK 2007,

Met diepgang van meer dan 2 m.

Bungeör en **Bungenäs**, oude kalkpieren bij Fårösund, voor dagtochten, open voor Z-wind.

Smöjen (open voor N- tot O-wind) en **St. Olofsholm** (open harde O-wind), bij Slite, industrieel erfgoed.

Sysne ten Z van Hervik, oud vissershaventje, diepte 4 m. Beschut voor alle winden, diepte 4 m, 6 gastplaatsen, mooi strand., geen service.

Närshamn, Z van Ronehamn, moderne (sport)vissershaven, beschut voor alle winden. Omgeving vrij kaal. Vogelrijk.